

**ORNITOLOOGILISI VAATLUSI PEIPSI LÄÄNERANNIKULT
1938. A. SUVEL.**

ORNITOLOGICAL OBSERVATIONS ON THE WESTERN SHORE OF THE
LAKE OF PEIPSI IN SUMMER 1938.

V. Želnin.

Ornitoloogiasektsiooni toetusel võisin toimetada 1938. a. suvel ornitoloogilisi vaatlusi Peipsi läänerannikul. Maršruudi Kallastest kuni Praagani ja tagasi korraldasin 27. VI — 1. VII; 25. VII — 2. VIII läbisin ala Kallastest kuni Rannapungerjani.

Läbitud biotoobid.

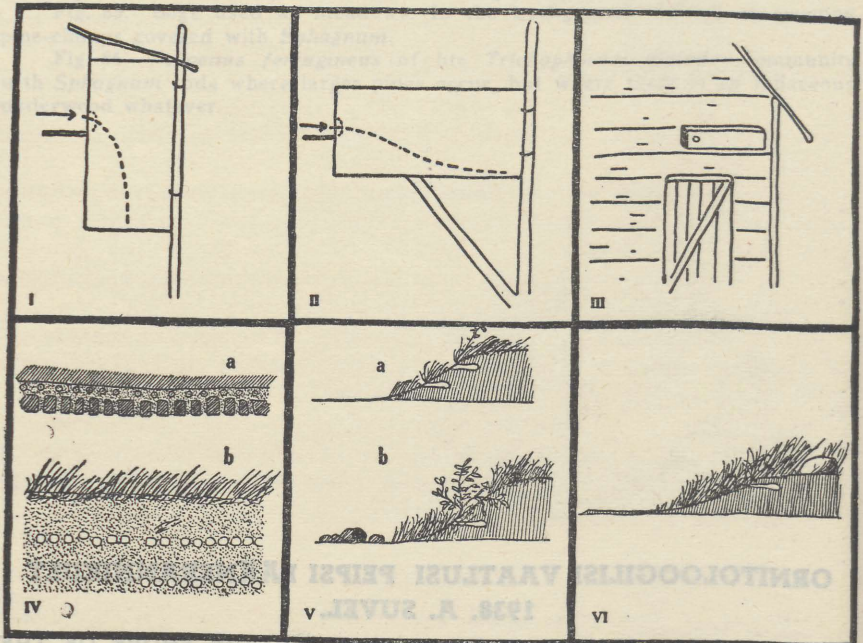
Rannikuvee biotoopidest tuleb märkida roostikku, mis esineb ühtlase roometsana Emajõe suudmest ligi kilomeetri pikkuselt Varnja poole. Kuni Varnjani leidub veel üksikuid rootükke.

Teise biotoobi moodustavad suured rändrahnude külvid vees Nina, Rootsi ja Sarikvere kohal (kala-, naeru- ja hõbekajakate puhkepaigad).

Rannabiotoopidest esines mударand paljude kõdunevate taime- ja loomaosadega (möödunud aasta roojäänused, rohkelt limuste ja kalade jäänuseid) Koosa ja Varnja vahemikus.

Märg liivarand pajupõõsastega Koosa jõe suudme-alal. Mujal omab liivarand paljastu iseloomu, vaid kohati on kaetud hõreda rohutaimestikuga.

Rannaastanguist tuleb eraldada devoni liivakivi seinampaljandit. Kasepää juures pole järsak kõrge, ainult ca 6 m. $\frac{1}{4}$ km enne Kallastet algab üha kõrgemaks muutuv järsak, omades linna kohal suurimat kõrgust. Liivakivi-järsak esineb veel Omedu jõe põhjakaldal.

38. joonis. Ülemine rida: Kuldnoka pesakasti tüüpe. Peipsi rannikult: I Tavaline pesakast. II Tiheda küla. Otseti teibale ja tugipuule kinnitatud pesakast. III Piki küljega seinale kinnitatud pesakast samas. Alumine rida: kaldapääsukese pesade asukohti, IV Kallaste. a — „koridori süsteemi“ pesade rea rõhtne läbilõige. Pesad on märgitud ringidega. b — eestvaade. V Ranna. Pesapaiga läbilõiked muldnõlvas (2—3 m). VI Ranna. Pesapaiga läbilõiked muldseinamil ($1\frac{1}{2}$ m).

Liivaseinampaljandid esinevad Lahepera järve ja Nina küla vahel järsakuna, kõrgusega mitte üle 3 m; uuesti algab ta 1 km põhja pool Kallastet, muutudes edasi ikka kõrgemaks, kuid ei ületa 5 m, lõppedes Sarikvere kohal. Sääritsa küla kohal esineb rannaastang $\frac{1}{2}$ —2 m kõrge kuiva muldnõlvana tiheda rohustuga (*Campanula sp.*, *Fragaria vesca*, *Festuca ovina*, *Trifolium montanum* ja *Salix* põõsad).

Maapoolsetest biotoopidest levivad Praagalt Koosani luhad kõrgete tarnadega ja üksikute põõsastega, koosalt Varnjani — niidud, edasi peamiselt põllud ja asulad. Omedust peale kuni Lohusuuni võtavad niidud põldude ja asulate kõrval ülekaalu

endale. Siit Rannapungerjani levivad surnud luitel metsad (*Myrtillus-tüüp*).

Lisaks mainin Lahepera järve ja jõesuudmeid. Läbitud alal pöörasin erilist tähelepanu linavästrikule, kuldnooke ja pääsukele liikide pesitsemisoludele ja -viisidele, mis osa endakogutud ainesest siinkohal esitan.

Linavästrik — *Motacilla a. alba* (L.). Kallastes 8 pesa. Üks pesa devoni liivakivi astangu koopas umbes 30 cm kõrgusel. 3 pesa hoonete räästaste all, 1 risuhunnikus, 2 puuriitades. Eriti palju pesi oli Omedu külas — 20 pesa.

Kuldnokk — *Sturnus v. vulgaris* (L.). Tegin kindlaks asustatud kuldnokakastide arvu. Kasepää külas 31 kasti, Sofiikal — 8, Kolkjal — 23, Ninal — 6, Kallastel — 35, Omedus — 2, Kasepää (põhjapoolses) — 58, Tihedas 35 ja järgnevates väikestes külates — 68 kasti. Kokku — 326 kasti. Kastid on asetatud ritvade otsa ja ka majaseinte külge, harva puude küljes.

Huvi pakub Tiheda külas kastide asetuse puu otsa, kui ka maja külge, kus kast ei asu püsti, vaid küliti. Linnul tuleb pesani liikuda piki koridori. Nägin 2 kasti, mis olid harilikust kastist 2 korda pikemad, seega ligi meetri pikkused. Sissekäik on tehtud kas eest või külje pealt (38. joon., II). Kõikides teistes külates on kastid tavalise kuju ja asetusega (38. joon., I).

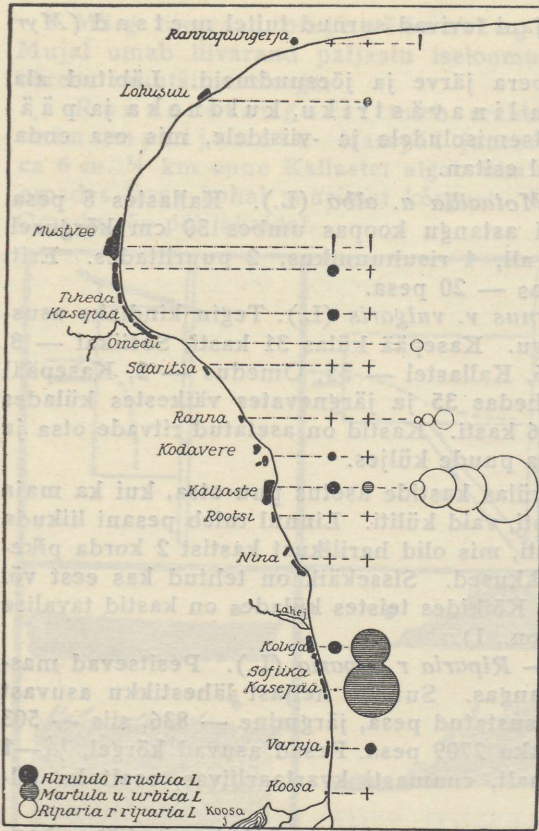
Kaldapääsuke — *Riparia r. riparia* (L.). Pesitsevad massiliselt kõrges Kallaste pangas. Suurim neljast lähestikku asuvast kolooniast sisaldas 1120 asustatud pesa, järgmine — 836, siis — 503 ja neljas — 250 pesa, kokku 2709 pesa. Pesad asuvad kõrgel, $\frac{1}{4}$ —1 m järsaku ülemiselt pinnalt, enamasti kvartaarliivas, osalt ka allpool devoni liivakivis.

Omedu külas jõekalda devonijärsakus asub koloonia 400 m kaugusel järvest — 135 pesa. Huvitav oli Kallastel tähele panna, et minu poolt lahtikaevatud pesadest osa moodustas teatavas mõttes koridorisüsteemi, kus pesakäigud tagaosas olid „koridori“ kaudu ühendatud (38. joon., IV). See seletub käikude tihedast asetusest üksteise kõrval — õhukesed vaheseinad tagaosas langevad kokku, moodustades koridori.

Omapärasena erines Ranna mõisa kohal kaldanõlvil kuivas mullapinnases kaldapääsukele 60-pesaline koloonia. Nõlv on 3 m kõrge, omab suurt kallakut ja on kaetud üleni taimestikuga. 30 m põhja poole leidis veel 35 pesa, — nõlv 2 m kõrge, ja edasi 100 meetri ulatuses 150 pesa — kallak ainult $\frac{1}{2}$ —1 m kõrge. Väga tihe taimestik ja väikesed põõsad. Pesad asetsesid hõredalt kuni 1 m kaugusel üksteisest (38. joon., V, VI).

Räästapääsuke — *Martula u. urbica* (L.) ja suitsupääsuke — *Hirundo r. rustica* (L.). Need liigid esinevad kõigis külates, isegi Koosa jõe suudme alal paadimehe üksiku onni küljes oli üks räästapääsuke pesa.

Varnja külas räästapääsukeksi 50 paari, suitsupääsukeksi ainult 10. Veel suurem kontrast on aga Kasepää. Seal esineb räästapää-

39. joonis. Suitsu-, räästa- ja kaldapääsukese asumise tihedus Peipsi läänerannikul. Sõõride suurus märgib pesade suhtelist ohtrust suitsu- ja räästapääsukestel külades, kaldapääsukestel kolooniates. Leinupaigad alla 10 pesa on märgitud ristiga, üle 10, kuid täpsemalt lugemata pesadega tähistatud ! abil.

ke (39. joonisel sõõrid näitavad pääsukeste ohtrust külades). See võib ehk seletuda hoonete ehitusviisiga. Eesti külades on olemas laudad, tallid ja aidad, varjualused, kus suitsupääsuke pesitseb siseruumides, kiviehitisi on siin vähe. Vene külades leidub rohkem väikesi telliskivimaju, kuid laudad ja tallid puuduvad. Nende aset täidavad puukuuritaolised väikese lakaruumiga hooned, kus lae asemel on latid ja nende pealne põhu või heintega täidetud ilma vaba ruumita. See kõik ei sobi suitsupääsukeste pesitsemiseks. Seevastu kivihooned (eriti palju palvemajasid) rohkete karniisidega soodustavad räästapääsukese pesitsemist.

Kokku räästapääsukeste pesade arv läbitud alal oli 2740, suitsupääsukestel — 230.

sukeksi üle 2000 paari, suitsupääsukeksi ainult üksikuid. Eriti kivimaja seinad on otse kaetud räästapääsukeste pesadega. Huvi pakub siin Solovjevi telliskivimaja järvekaldal, kus 6 m pikkuse seinä ülaküljel on 71 pesa kolme reana. Puumajade külge on räästapääsukeste pesadele lauakesed üles löödud, maast umbes 5 m kõrgusel.

Suur-Kolkjal oli räästapääsukeksi 500 ümber. Väike-Kolkjal räästapääsukeksi 100 ümber ning niisama palju ka suitsupääsukeksi. Kallastel mõlemaid liike võrdselt — 50 isendi ümber. Kodaveres ainult suitsupääsukesed — 20, Saaritsas — 10, Ruvel ja Omedul üksikud pääsukesed mõlemast liigist. Kasepääil suitsupääsukeksi — 50 ja Tammispääil — 15. Lohusus esineb jälle räästapääsuke — 40 paari. Näib, et eesti külades domineerib suitsupääsuke, vene külades aga räästapääsuke.

H. Habermani foto.

40. joonis. Kaldapääsukeste pesapaik Kallaste kohal devonipaljandi seinamil, alumises koopas linavästriku pesapaik.

Piirpääsuke — *Apus a. apus*. Piirpääsukest panin tähele Mustvees ca 100 ja Lohusuus kirikute juures ca 60 isendit.

Faunistilisi andmeid siit püüan esitada edaspidi.

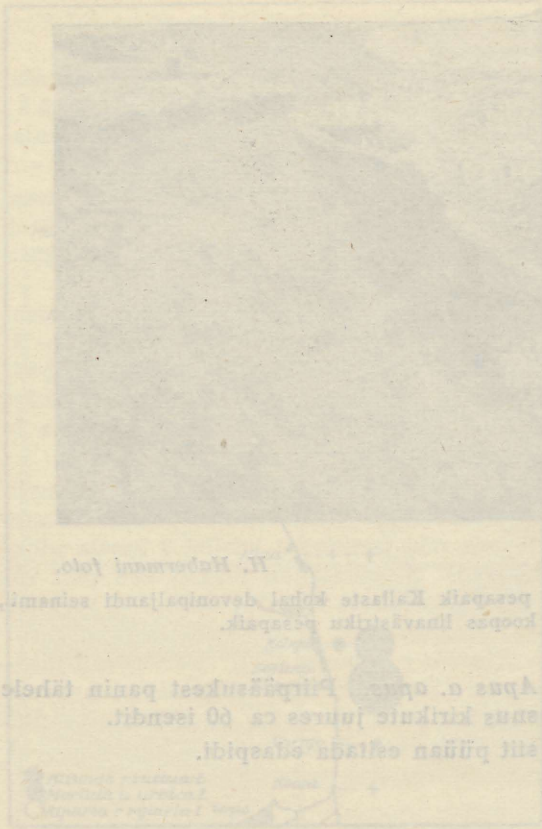
S u m m a r y.

The author gives a survey of the interchange of biotopes on the western shore and treats of the nesting conditions of some species of birds there.

Fig. 38. Nesting conditions of a starling (above) and of the bank-swallow (below).

Fig. 39. View of the area and abundance of swallows' nests.

Fig. 40. The town of Kallaste. Nesting-colony of the Riparia in the devon-rock.

Summary.

The author gives a survey of the insects of the mountains of Estonia in the western part of the country. The insects of the mountains of Estonia are divided into three groups: the insects of the mountains of the north, the insects of the mountains of the east, and the insects of the mountains of the south. The insects of the mountains of the north are the most numerous and the most diverse. The insects of the mountains of the east are the most numerous and the most diverse. The insects of the mountains of the south are the most numerous and the most diverse.

Äratrükk T. Ü. Zooloogia-Instituudi ja -Muuseumi Tööd nr. 27.
50 eks. Tell. nr. 203.

„Hans Heidemanni nimeline trükikoda“, Tartu 1941.